

Βιβλίο

Επιμέλεια:
 ΑΓΓΕΛΙΚΗ
 ΜΠΙΡΜΠΛΗ

Ο Σωτήρης Δημητρίου αντιπαθεί μερικές λέξεις

Της ΗΡΩΣ ΣΚΑΡΟΥ

Η πρώτη μου επαφή με το έργο του Σωτήρη Δημητρίου ήταν η συλλογή διηγημάτων «Ντιάλο' μι, Χριστάκη». Έχοντας ξεκινήσει τα δικά μου δειλά βήματα στη μικρή φόρμα, ζήλεψα τη γραφή του. Διτόπτητα και πυκνότητα. Ρεαλισμός με μια ορμή που αφήνει χαρακιάς. Έκτοτε τον ακολουθώ. Πρόσφατα κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη το βιβλίο του «Αντιπαθητικές λέξεις». Πρόκειται για μια σάτιρα, όπου ο συγγραφέας πετάει μέσα σε ένα καλάθι λέξεις που περιέγραψαν ιδέες κατά τα έτη 2015-2019, την περίοδο της μεγάλης διαπραγμάτευσης. Από τη στιγμή που διάβασα το αφήγημα του Δημητρίου, ακούω με διαφορετικό τρόπο νεολογισμούς όπως «ενουναίωση» ή «καλή Παναγιά». Ζήτησα, ως αντιστάθμισμα, να ακούσω τις δικές του λέξεις.

Ο λαός χρησιμοποιεί την έκφραση «του ήρθε κεραμίδα» για ένα απροσδόκητο και δυσάρεστο γεγονός. Λέγεται ότι προέρχεται από την ιστορία του βασιλιά Πύρρου της Ηπείρου. Πριν από κάμποσα χρόνια, μια βραδιά στον Ιανό άκουσα για αυτό που σας συνέβη με ένα ακροκέραμο στην Καλλιθέα. Ήταν σίγουρα αναπάντεχο, οδήγησε όμως σε ωραία μονοπάτια. Θα θέλατε να μας διηγηθείτε το περιστατικό και το πώς άλλαξε τελικά τη ζωή σας;

Ναι, βεβαίως. Ήμουν γύρω στα τριάντα, άσχετος, άπραγος, παραπαίων αλλά και εντελώς αυτό που λέμε «καλό παιδί». Ακίνητος, σχεδόν αστασιζόμενος μπροστά στο φαινόμενο της ζωής. Να φανταστείτε, ούτε καν τις ερωτικές ευκαιρίες δεν μπορούσα να διακρίνω και να διεκδικήσω. Σ' αυτήν την κατάσταση περιπλανιόμουν στην Καλλιθέα, όταν μου ήρθε από κάποια καλόδιαμα ένα ακροκέραμο στο κεφάλι. Ημιλίποθυμο, με πήγαν σε κάποιο καφενείο και, μόλις κάπως συνήλθα, ζήτησα χαρτί και στυλό. Εκεί επίτοπου έγραψα το πρώτο μου διήγημα «Κεραμίδα στο κεφάλι». Να φανταστείτε, δεν είχα την παραμικρή σχέση με χαρτάκι και βιβλίο. Ίσως κάποιος συναμιολόγος θα έλεγε πως μεταπολιτιστικά κάποια εγκεφαλική σύναψι και με μετέτρεψε εν ριπή οφθαλμού από μαιύρο πρόβατο σε άσπρο, δηλαδή παραγωγικό. Κάπου σ' αυτό το σημείο της αφηγησέως μου στην παρουσίαση του βιβλίου η αποχωρήσατε, γιατί κατόπι είπα στους ακροατές πως λέω ψέματα. Μάλλον η ερώτηση θα ήταν «πότε αρχίσατε να γράφετε». Εν γένει μου δημιουργούν αμηνάκια ερωτήσεις του τύπου γιατί γράφετε, πότε γράφετε, τι επιδράσεις είχατε, πώς επιδρά το γράψιμο, η κότα έκανε το αυγό ή το αυγό την κότα κ.λπ. Μία μόνο απάντηση ταιριάζει σ' αυτές τις ερωτήσεις – και μάλλον στις περισσότερες ερωτήσεις των συνανθρώπων: Μην με ρωτάς, για να μη σου πω ψέματα.

Στο τελευταίο σας βιβλίο, μια σάτιρα, έχετε πλάι σας ένα καλάθι και πετάτε μέσα λέξεις που περιέγραψαν ιδέες κατά τα έτη 2015-2019, την περίοδο της μεγάλης διαπραγμάτευσης. Παρ' ότι πρόκειται για ένα πραγματικά διασκεδαστικό αφήγημα που περιγράφει ένα άλλο «αφήγημα», αυτό της Πρώτης Φοράς Αριστερά, ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται έναν θυμό πίσω από τη γραφή. Θυμό για μια εποχή που μας άφησε, πέρα από χρέη και βάσανα, και κάμποσες αντιπαθητικές λέξεις. Ήταν αυτή η κινητήρια δύναμη για τη γραφή του βιβλίου;

Όχι, καθόλου θυμός. Θυμός μαζί με θυμωδία υπήρχε εκείνο το καλοκαίρι του '15 που οι μαθητευόμενοι μάγοι οδήγησαν τη χώρα στο χείλος του γκρεμού. Ευτυχώς, τα απομεινάρια εκείνου του φαιδρού θιάσου μάς αποζημιώνουν με τις τελευταίες τους σπαραξικάρδιες και τερπνές παραστάσεις. Άλλες υπήρξαν οι πηγές του βιβλίου και αλλού είναι προσανατολισμένο. Ίσως το μόνο που μπορώ να πω με κάποια σιγουριά είναι πως, μεταξύ άλλων, με κίνησε και κάποια διάθεση πλάκας για την ανθρώπινη κατάσταση.

Αναφέρατε σε μια «Βίβλο των επιθυμιών», ένα βιβλίο που συνεχώς ανανεώνεται, καταγράφοντας κάθε επιθυμία, προκειμένου να τη θέσει σε δημόσια διαβούλευση η σσιασληθικιστική κυβέρνηση. Θα δανειστώ τα λόγια του υπαλλήλου της «Βίβλου» και θα σας ρωτήσω: Θα γράφατε τα λοξοφυή διηγήματά σας αν είχατε ευθύ βίο;

Ναι, εδώ μάλλον κάνει λάθος ο υπάλληλος, και πιο πολύ εγώ που του έβαλα στο στόμα τα λόγια. Διότι δεν υπάρχει βασιλική οδός προς κανένα συμπέρασμα, προς καμιά οδηγία πλεύσεως. Ασφαλώς και γίνεται κάποιος που έχει ευθύ βίο να γράψει λοξοφυή διηγήματα. Ποιος, ξέρει τη άδουτα των αδύτων κάθε ανθρώπου;

Μιλήστε μας λίγο για την «τρομεκπαίδευση», που ζητάει από τον υπάλληλο να συμπεριληφθεί ως λήμμα στη «Βίβλο των επιθυμιών».

Πάντως και κάπως εξωτερικώς, ένας απ' τους λόγους που ήμουν μαιύρο πρόβατο

ήταν οι χρονίζουσες, γελοίες ψευτοσπουδές μου. Κατά τη γνώμη μου, όλο το οικοδόμημα της εγκύκλιος εκπαίδευσέως ενσπείρει τρόμο, ευνουκίζει ψυχές και νότες. Μακάρι να αλλάξει με πρώτο μέλημα τη σύνδεση χαράς και γνώσεως. Ή, μάλλον, η εκπαίδευση οφείλει να γίνει προαιρετική – κάποια παιδιά μπορεί να έχουν την ωριμότητα να ζήσουν ως παιδιά, ελεύθερα στη μαγεία της φύσεως, μακριά από τις τάξεις. Δεν γεννηθήκαμε για να συστοικηθούμε.

Διαβάζουμε: «...στην αρχαία αλλά και στην δημόδη γλώσσα δεν θα βρούμε ούτε μία λέξη για το καλάθι. Μάλλον η εποχή μας – η έλλειψη χειρότευκτης ζωής – ευνοεί την ακαλαίσθητη και επιπόλαιη σχέση με τη γλώσσα». Από την άλλη, η γλώσσα, καθώς προσαρμόζεται στις εκάστοτε επικοινωνιακές τις ανάγκες, αλλάζει και, όπως λέτε κι εσείς, «κοσκινίζει» τις λέξεις της. Γι' αυτό και πολλές από τις αντιπαθητικές λέξεις τείνουν πλέον να εξαλειφθούν. Ποιοι τρόποι υπάρχουν, πέρα από την επιστροφή στη φύση, να διαφυλαχθούν με τις λέξεις που πλάστηκαν σ' αυτήν;

Ο παραμυθητικός γλωσσικός τρόπος είναι συνυφασμένος με τη χειρότευκτη ζωή. Όλος ο ποιητικός, γλωσσικός πλούτος πήγασε απ' τη ζειδωρη σύνδεση χειρών και φρέσεως. Αφότου γίναμε παθητικοί δέκτες, σχεδόν θεατές της ζωής – και κυριολεκτικά με τις εν παλμη οθόνες –, ενέσκηψε ο ηλκτικός λόγος, η βαρεμάρα, η κακεντρεχής ενασκόληση με τους άλλους, ο κακός ύπνος και το χολερικό ζύννημα. Πάνε πια οι ευφορσυνες διηγήσεις, ούτε μία παροιμία δεν είναι εις θέαν να γεννήσει ο οθονικός τρόπος ζωής. Δυστυχώς, το βιβλίο εν γένει υποκατέστησε την εμπειρία. Ίσως επει' αυτού το νόστιμο δίσταχο του ποιητή Νίκου Λεβέντη: «κι, κι, κι το κοκοράκι / πάνω στο βιβλιταράκι». Ακόμα και η χροιά της φωνής είναι πια αντιπαθητική, συμφεροντολόγα και ακκιζόμενη. Βγαίνει από αγχωμένους φάρυγγες κι από στεγνές, ατομικιστικές ζωούλες, που είναι φυλακισμένες σε πενταστή πλάνα παντοκρατορίας. Δείτε, για παράδειγμα, τα εμετικά πρωινάδικα στην τηλεόραση αλλά και τις συνεδριάσεις στη Βουλή – πάντα μακριά απ' την οδονηρή αλήθεια – επίσης στην τηλεόραση.

Σωτήρης Δημητρίου
 Αντιπαθητικές λέξεις
 εκδ. Πατάκης (Αθρ. 2024)

«Αν δεν ήμασταν κεντρώοι, θα ήμασταν αναρροαυτόνομοι, αλλά χωρίς το μπάχαλο», γράφετε στο αφήγημά σας. Είναι η λογοτεχνία – η τέχνη γενικότερα – ένα όπλο για αναίμακτες μάχες;

Για τίποτα δεν είναι όπλο η τέχνη, ίσως ξεκινήμασε λιγάκι ως πομποί και δέκτες, ίσως μας βγάξει για λίγο έξω απ' το παμφάρο σαρκίο μας. Τα αβυσσαλέα βάθη και πάθη θα παραμένουν πάντοτε ανεμνήνευτα και επίφοβα. Ένα, ίσως, ξετρυνώνουμε – επισφαλώς πάντα – δέκα ξεφτυνόνουν. Νευρόσαστα, από κάποιον φιλοπαίγμονα νου ίσως, ίσως συγγραφείς και αναγνώστες, αυθυποβαλλόμενοι, επιχειρούμε να δώσουμε στη ζωή μας το περίφημο νόημα. Που; Στο κατ' εδοχίν ανόπο – κυριολεκτικώς – φαινόμενο της ζωής. Υπέρτερα και επ' αυτού τα ζώα, που δεν έχουν ανάγκη από κανένα νόημα. Πάντως, μάλλον η αυταπάτη του νοήματος είναι κάποια παρηγορία.

«...που λένε και οι ψυχολόγοι». Μια φράση που με διασκεδάσε αρκετές φορές στις «Αντιπαθητικές λέξεις». Υπάρχουν σίγουρα πολλές ψυχικές διασταραχές και αντίστοιχα πολλοί όροι για να τις περιγράψουν. Υπάρχουν επίσης πολλές σχολές και είδη ψυχοθεραπείας. Θεωρείτε ότι η συγγραφή είναι κι αυτή μια θεραπευτική διαδικασία;

«Που λένε οι ψυχολόγοι», το επαναφέραμε καλοθώως ειρωνικά, αν μπορεί να ειπωθεί. Τι φταίνει κι αυτοί; Αυτός ο ρόλος τούς έτυχε. Λιγάκι θ' απελευθε-

ρωθούν και αυτοί και οι ασθενείς τους αν αλλάξουν επαγγελματική ονομασία. «Συναψιολόγος», ας πούμε, ή κάτι τέτοιο. Μα πού την είδαν την ψυχή; Έχουν καμιά φωτογραφία της, έστω από τις πιο σύγχρονες διαστημικές ακτινογραφίες; Ας αλλάξουν πρώτα το όνομά τους και μετά ευχαρίστως ας έχουν το δικαίωμα να ακούν τα ανθρώπινα βάσανα επί πληρωμή. Το ίδιο και οι ψυχίατροι: ας αλλάξουν πρώτα την τρομοκρατική ιδιότητά τους και κατόπι ας γράφουν τα διακριστικά φάρμακά τους. Να λέγονται, ας πούμε, «συναψιολόγοι-συνταγογράφοι». Δεν παρερχόμαστε, βέβαια, την ισχυρή διακριστική αποτελεσματικότητα των φαρμάκων. Όσο για τη λογοτεχνία, το είπαμε, λίγες ξέγνοιαστες, ας πούμε, στιγμές έξω απ' το χάος της υπέρβασης.

Το έργο σας έχει τιμηθεί με αρκετά βραβεία. Πιο πρόσφατα, με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος 2022 για το βιβλίο σας «Ουρανός απ' άλλους τόπους». Κάποιοι συγγραφείς ομολογούν ότι ένα αίσθημα αποπροσωποποίησης (που λένε και οι ψυχολόγοι) τους βαραίνει μετά τη βράβευση. Υπήρξε για σας κάποια μεθεόρτια μελαγχολία ή η υποχρέωση για μια υψηλότερη εκπλήρωση;

Τα βραβεία μάς καθήλωναν διά βίου στην πρώτη δημοτικού, που επιζητούμε τα «μυράβω», εκπαιδευμένοι ήδη από τη γέννα μας. Δεν εξαιρώ, βέβαια, τον εαυτό μου απ' αυτήν την καθήλωση. Άντε, το πολύ πολύ εγώ να προβιβάστηκα στη δεύτερα δημοτικού, γιατί λιγάκι υποψιάζομαι τη σάχλα της ματαιότητας, χωρίς όμως να την απαρνούμαι. Παρηγορούμαι εν τούτοις εκ του κοινού τόπου. Όλους μάς χαρακτηρίζει το ανευχαρίστητο. Και τα θέλουμε τα βραβεία και δεν τα θέλουμε. Παρταόλες – και τη θέση και την αντίθεση. Εν γένει οι συγγραφείς δερνόμαστε από ανασφάλειες, που όλη μας τη ζωή τις αναπληρώνουμε – που λένε οι ψυχολόγοι – μέσω της γραφίδος. Με την επιδίωξη όλο και υψηλότερων εκπληρώσεων, λόγω της τελειοθηρίας που προκαλεί ο ατακτοποίητος βίος.

Θα τα πιστεύα κάπως αυτά που λέω στις παραπάνω γραμμές, εάν δεν φρονούσα πως δεν υπάρχει βασιλική οδός. Αν, πάντως, αυτό εν μέρει συμβαίνει, μας έχουν μυριστεί άπαντες και μας στύβουν σε κάθε λογής λεμονοσούφτες. Εξαιρώ τους εκδότες, και μάλλον όχι από επαγγελματικό συμφέρον. Σιγά το συμφέρον δηλαδή. Απορώ πώς αντεπεξέρχονται, αφού είναι τοις πάσι γνωστό πως ο λασός μας αποστρέφεται τη λογοτεχνία. Μάλλον έχουν κι αυτοί την πετριά. Πετριά που προσμοιάζει κάπως με τον συγγραφικό ναρκισσισμό. Μία ώρα γράφουμε, είκοσι τρεις το διατυμπανίζουμε περιφερόμενοι από δω κι από κει. Σχεδόν μας έχουν καταντήσει ανθρώπους του θεάματος – της ράμπας και του πάγκου. Αμ εκείνες οι υπογραφές και οι αφιερώσεις; Τι να τις κάνουν οι αναγνώστες; Εσχάτως, στο πλαίσιο της περιφοράς μας, δίνουμε δώρα ραντεβού σε βιβλιοπωλεία με αναγνώστες για να υπογράψουμε. Να έχει απομείνει άραγε κανένας αξιοπρεπής αναγνώστης που να μην επηρεάζεται από την έξωθεν χυδαία μαρτυρία και να αρκείται στα ματάκια του και στο βιβλίο; Α, πόσο θα ξεχώριζε η ήρα απ' το στάρι αν γράφαμε ανωνύμως. Αλλά μάλλον τότε δεν θα έγραφε κανείς. Αλλά και γενικότερα με τα εντός εισαγωγικών σπουδαία πράγματα όπως είναι η συγγραφή, ευτυχώς που η διάρκεια της ζωής είναι όση είναι και κάπως ξεμπερδύουμε γρήγορα. Ας ευχρθώ πάντως στους συγγραφείς που έχουν κατιόντες αυτοί να είναι αδιόφοροι και να μη συνεχίσουν τα μπουρού μπουρού κ.λπ. για το έργο τους. Βέβαια, στο πλαίσιο της αμφιθυμίας και της αντιπάσεως, παλαντζάρουν συνεχώς μέσα μας η λήθη με τη μνήμη. Και πιο βέβαια, ευτυχώς που σε κάποιο μέλλον δεν θα έχει μείνει ίχνος από κανέναν, κι αυτό είναι άκρως παρηγορητικό.

Κατά τη διάρκεια της συγγραφής έχετε κάποιον ιδανικό αναγνώστη κατά νου;

Ναι, το έχω ξαναπεί. Κάποιον δραστηκιά πιο αισθαντικό και ευφρέστερο εμού. Βέβαια αυτό επιτείνει την εσαεί ατελέσφορη τελειομανία μου, δηλαδή τη ματαιοσπουδία μου. Αλλά και με απαλλάσσει απ' την παράθεση των προφανών.

Αν ναυαγούσατε σε ένα νησί, ποιον χαρακτήρα από τα βιβλία σας (πέρα από την Αλέξω του Ουρανού) θα επιλέγατε για συντροφιά;

Την Αλέξω – χαίρομαι που το διείδατε – την αφηγήτρια του βιβλίου «Ουρανός απ' άλλους τόπους», που πόρρω απέχει απ' τον σημερινό γελοίο τρόπο ζωής, απ' τον σημερινό πληκτικό λόγο. Και για λίγες ώρες μια δυο φορές τη βδομάδα τη Βίκυ ή Τσιαμάτω – ηρωίδα του διηγήματος «Μπλεκ» – για λίγο ξέπλυμα απ' την εντός εισαγωγικών βαθύτητα. Βαθύτητα που, όπως όλων των εγγραμμάτων, δημιουργεί χασμουρητά, ενώ η Βίκυ, εν τη αγνοία της, δημιουργεί σκιρτήματα. Σαν το σκίρτημα της παροιμίας που ταιριάζει στην περίπτωση: «Χαμπλοφόρτωνε και σιγοτραγούδα». Απ' τα χωριά της κάθε Βίκυς ή Τσιαμάτω πήγασε αυτή η δροσερή παροιμία και όχι από ψευδοποιητικούς και επαρμένους εγγραμμάτους.

Δανείζομαι, τέλος, μια λέξη της Αλέξω και σας ρωτάω: Ποια είναι η «αφολόη», ο απόηχος της έως τώρα συγγραφικής σας πορείας;

Αν απέσπασα μισό μείδιωμα, κάποια αμυδρή συγκίνηση, αν παρηγόρησα έναν αναγνώστη με τα βαρύτερα αμαρτήματά μου, με τα γελοιωδέστερα λάθη μου, με την πληκτικότερη ζωή μου. Αν και για το τελευταίο, ουδείς κάπως νοήμων επιλέγει την πολύχρωμη ζωή. Βέβαια, αυτή η επιδίωξη δείχνει, και το φαίνεται ελάχιστα, πόσο μέγιστη είναι η φιλοδοξία του συγγραφέα. Όπως τα χείλη φέρονται μ' εκείνη την τρομακτική αρπακτικότητα στην τροφή, έτσι κι ο συγγραφέας ποθεί να αρπάξει κομμάτια ψυχής. Βέβαια, παραπάνω είπαμε πως δεν υπάρχει καμία φωτογραφία της ψυχής, αλλά, ως πεπερασμένα όντα, έχουμε δικαίωμα στην αντίφαση. Τα άλλα προσωπικά οφέλη – φήμη, υστεροφημία, κοινωνική ισχύς, χρήματα (εδώ γελάνε) – έχουν περισσότερο κόστος από όφελος. Αλλά κι αυτά τα επιζητούμε στο πλαίσιο της διττής τάσεως του συγγραφέα. Και εξαφάνιση – αν είναι δυνατόν στα λούμπεν στρώματα – και λούσιμο στους προβολείς.